

Pneumatologie lucană (Luca-Faptele Apostolilor)

Duhul Sfânt în evanghelia după Luca

În Noul Testament sunt trei autori a căror învățătură despre Duhul Sfânt este cu totul remarcabilă, ieșită din comun: Luca, Ioan și Pavel. Pneumatologia lucană apare prezentată în ambele volume, al evangheliei după Luca și în Faptele Apostolilor, iar unitatea de conceptuală a acestor două volume, în ce privește teologia Duhului Sfânt, este ușor de observat.

LUCA ȘI ACCENTELE SALE DESPRE DUHUL SFÂNT

La nivelul evangheliei sa, Luca păstrează, în general, accentele și detaliile sinoptice, dar are și numeroase alte pasaje, cu precizări specifice.

De la bun început, îngerul îi spune lui Zaharia că Ioan Botezătorul se va umple cu Duhul Sfânt din pântecele mamei sale Elizabeta (1:15-17). Apoi, în narațiunile nașterii și copilăriei lui Isus apare Duhul Sfânt implicat în anunțarea și conceperea (zămislirea) lui Isus în trupul Mariei (1:35). La întâlnirea dintre Maria și Elizabeta, aceasta din urmă se umple de Duh sfânt și profețește (1:41-42; implicit, se poate spune că și Ioan, ca prunc nenăscut, s-a umplut atunci de Duhul Sfânt). Zaharia profețește plin de Duhul Sfânt, la nașterea lui Ioan, iar Simeon, tot plin de Duhul Sfânt, profețește când Isus este adus la Templu, a 8a zi (Luca 1:67; 2:25-27).

În continuare, după modelul sinoptic, și ca încununare a lucrării lui Ioan, Duhul Sfânt este prezent la botezul lui Isus: Până acum Duhul sfânt era descris ca aducător de înțelepciune, ca suflare de viață, ca prezență a lui Dumnezeu, dar aici apare în chip de porumbel (Luca

3:22; Luca subliniază, în mod specific, că Duhul a apărut în chip fizic („trupesc”, gr. *somatikos*), sub forma unui porumbel¹. Această imagine face referire implicită la Geneza 1:2, unde Duhul se mișca deasupra apelor, la fel, asemenea unei păsări (verbul „se mișca” exprimă în Gen. 1:2 mișcarea aripilor unei păsări care învolburează apele cu bătaia aripilor ei, gr.: *epefereto epano tou hudatos*, ebr.: *merahefet hamaim al-unei*). Cu o anumită aproximație, se poate spune că Duhul Sfânt este prezent peste apele Iordanului așa cum a fost prezent și peste apele de la creație; paralela imagistică indică spre limbajul și evenimentul creației. Ideea care reiese din limbajul și imagistica acestor mărturii este că nașterea și botezul lui Isus, și lucrarea sa în general, sunt de magnitudinea creației.

Duhul Sfânt este apoi prezent la ispitirea lui Isus. Duhul Sfânt îl determină pe Isus să meargă în deșert, ca să fie testat la fel cum l-a supus Dumnezeu și pe Adam la un test al ascultării și credincioșiei (4:1, Isus se duce în pustie condus de Duhul Sfânt și fiind „plin de Duh Sfânt”, și se întoarce de acolo fiind plin de *puterea Duhului Sfânt*, 4:14, un *inclusio* foarte interesant; cf. Matei 4:1 și Marcu 1:12 care arată că Isus a fost dus de Duhul să fie ispitit, dar nu comentează nimic despre întoarcerea sa în puterea Duhului; paralelismul este semnificativ pentru trecerea cu bine a ispitei și este caracteristic lui Luca).

Duhul Sfânt este din nou menționat, programatic, la inaugurarea lucrării lui Isus, în predica din Luca 4:18, unde Isus citește un pasaj din cartea profetului Isaia (Isa. 61:1-2, 35:5). Pasajul îl anunță pe Mesia drept persoana aleasă (unsul), care va predica vestea bună în puterea Duhului, anunțând venirea eliberării celor asupriți și suferinzi, venirea

---

¹ Luca folosește termenul *soma* nu *sarx*, carne, pe care îl folosește Ioan despre întruparea lui Isus, cf. Ioan 1:14. Duhul nu se întrupează biologic ca porumbel, ori în ființa unui porumbel, ci El apare sub *forma fizică* unui porumbel.

Împărăției lui Dumnezeu (predica se integrează bine în complexul sinoptic, de tip VT, al anunțării lui Mesia prin confirmarea Duhului).

Într-un pasaj cu inflexiuni ioanice, Isus se bucură în Duhul Sfânt și vorbește despre relația sa cu Tatăl, ca Fiu (Luca 10:21). Conform lui Luca, Duhul Sfânt este dat ca răspuns la rugăciune, cf. în Luca 11:13, unde Tatăl dă Duhul Sfânt (în textul paralel din Matei 7:11, există un alt accent, unul pus pe bunătatea generală a Tatălui, incluzând, foarte probabil lucrurile bune ale eschatonului, precum și darul Duhului: „Tatăl va da lucruri bune celor ce i le cer”). Luca înțelege că Dumnezeu Tatăl dă Duhul Sfânt celor care i-l cer (este posibil ca această cerere să fie cu privire la venirea vremurilor de înviore, mesianice, sau cu privire la o ungere pentru slujire, nu cu privire la o dotare individuală cu Duh Sfânt, după inițiativa ascultătorilor; nu sunt evidențe care să lege această cerere de primirea plinătății Duhului sfânt sau a vreunui botez cu Duhul Sfânt).

Ca și în Matei și Marcu, apoi, Duhul Sfânt este amintit în Luca în legătură cu lucrarea de exorcizare. Toate evangheliile sinoptice menționează că Isus este acuzat că scoate draci cu ajutorul lui Beelzebul, iar în replică, Isus le vorbește despre gravitatea blasfemiei (hulei) împotriva Duhului Sfânt și împotriva Fiului omului (Matei 12:24-27, cf. 10:25; Marcu 3:22; Luca 11:15-19, 12:10). În toate cele trei evanghelii, blasfemia împotriva Duhului Sfânt este discutată în mod clar în legătură cu atribuirea lucrărilor lui Isus, prin ipocrizie și necredință, nu Duhului Sfânt, ci puterii lui Beelzebul. Este interesant că Isus pare să facă o distincție între hula împotriva Fiului omului și hula împotriva Duhului Sfânt, prima fiind mai ușor de iertat, iar cea de a doua, nefiind iertată nici în prezent, nici în viitor (semnificația acestei impardonări este neclară: va exista o pedeapsă cu siguranță, dar această pedeapsă este totuna cu pierderea mântuirii, sau nu? Dacă da, merită întrebat dacă aici poate fi vorba despre o situație de excludere definitivă de la mântuire, a cuiva, fără posibilitatea

revenirii, sau a căinței, cu o posibilă paralelă în Evrei 6. Apoi, trebuie studiat în ce măsură blasfemia împotriva Duhului o implică pe cea împotriva Fiului omului, sau invers, sau dacă ele sunt complet independente).

Așa cum arată Luca 12:10-12, reluând tema sinoptică, Duhul este cel care va da cuvânt de apărare inspirat, celor credincioși, în timpul persecuțiilor (cf. Marcu 13:11, Matei 10:19-20).

În final, Luca consemnează cuvintele lui Isus cu privire la Duhul Sfânt care este promis în Luca 24:49 (de fapt, referința este implicită: expresia folosită este „putere de sus”). În textul corespondent din Fapte 1:8, Duhul este amintit din nou ca „putere”, dar și explicit, ca Duh Sfânt (de fapt, Fapte 1:8 pare să funcționeze ca un fel de corecție sau completare teologică la Luca 24:49; relația dintre cele două este bine explicitată: coborârea Duhului peste ucenici este cauza, iar primirea unei puteri pentru mărturie este efectul).

LUCA ȘI PARALELE SINOPTICE

Principalele referințe la Duhul Sfânt din evangheliile sinoptice urmează o schemă comună, istorică și mesianică. Pe de o parte, se pleacă de la predicarea lui Ioan botezătorul care anunță că Isus va boteza cu Duhul Sfânt (și cu foc) și se continuă cu acele mențiuni care subliniază importanța Duhului în lucrarea mesianică a lui Isus (botez, ispitirea din pustie, predicare, minuni, exorcizări, inspirația profeților din Vechiul Testament). Perspectiva persecuției celor credincioși oferă ocazia unei noi încurajări, bazate pe încrederea că Duhul sfânt le va da cuvinte înțelepte de apărare.

Se poate observa un corp comun de referințe, centrat pe evanghelia lui Marcu, la care se adaugă referințele speciale, mai ales din partea lui Matei și Luca.

În particular, atât Matei cât și Luca își încep evangheliile cu sublinierea nașterii lui Isus prin conceperea sa în trupul fecioarei

Maria, prin puterea Duhului Sfânt (Matei 1; Luca 1-2). Din acest punct de vedere, merită spus că Isus este a treia persoană umană creată într-un mod aparte, în istoria omenirii: Adam a fost creat direct, din elementele pământului și i s-a suflat duh de viață din Dumnezeu; Eva a fost luată din coasta lui Adam, iar Isus a primit un trup conceput în și din trupul Mariei (cu participarea Duhului, dar fără intervenția lui Iosif, în nici un fel). Astfel, conceperea lui Isus este un eveniment de magnitudinea creației. Isus este născut fără păcat, prin implicarea specială a Duhului Sfânt (în vreme ce, omenirea, în ansamblul ei, trăia într-o epocă de retragere a Duhului Sfânt, cf. Geneza 6:3).

Referința trinitară explicită din Matei 28:18-20 trebuie inclusă, cu siguranță, ca o formulare maximală în cadrul evangheliilor sinoptice, care sparge parcă tiparul afirmațiilor reținute pe acest subiect și care reușește să atragă atenția asupra egalității între Tatăl, Fiul și Duhul Sfânt, chiar dacă nu folosește mai mult spațiu pentru a explicita natura și lucrarea Duhului Sfânt.

Învățătura despre Duhul Sfânt din evangheliile sinoptice este restrânsă din punct de vedere al temelor abordate și aproape standardizată în ce privește ocaziile favorabile și învățătura oferită în aceste împrejurări cu privire la Duhul Sfânt. Totuși, situația de fapt este un pic mai complicată, deoarece Luca, în special, prin corpusul său Luca-Fapte, dezvoltă teme diferite de ceilalți, care le includ, dar le și depășesc pe cele ale lui Marcu și Matei (plinătatea cu Duhul Sfânt, problema cererii și acordării Duhului de către Tatăl pentru cei credincioși, promisiunea unei revărsări speciale de putere, după învierea și înălțarea lui Isus etc.).

Duhul Sfânt în Faptele Apostolilor

Tema Duhului Sfânt este una din cele mai bine conturate în Luca-Fapte, dezvoltată ca un arc peste cele două lucrări. Subiectul este interesant, pe de o parte, pentru că Luca respectă modelul sinoptic

(Duhul Sfânt confirmă mesianitatea lui Isus) și menține o legătură strânsă cu tematica evangheliei (predicarea lui Ioan Botezătorul despre Mesia și Duhul Sfânt este amintită și în Luca și în Fapte, inspirația lui David în Psalmi, de asemenea; promisiunea Duhului Sfânt de către Tatăl, la fel; tema înălțării lui Isus, a rugăciunii semnificative, a plinătății Duhului). Pe de altă parte, în Faptele Apostolilor se vede relevanța Duhului în viața Bisericii, precum și noi detalii despre legătura dintre Isus și Duhul Sfânt, dintre care unele amintesc de pneumatologia ioanină.

Așa cum se știe, ca autor literar și istoric, Luca nu are un stil prescriptiv, ci unul descriptiv. Astfel, Luca nu interpretează natura Duhului Sfânt, ori motivele Duhului Sfânt în lucrarea sa, ci el spune mai ales cum se manifestă lucrarea acestuia și își lasă cititorii să mediteze asupra concluziilor (de aceea, uneori s-a sugerat că Faptele Apostolilor ar putea fi numite și Faptele Duhului Sfânt). În mod deosebit este pasionant să se urmărească viziunea lui Pavel despre legătura dintre Isus și Duhul Sfânt, dintre credință și venirea Duhului în viața celui credincios, dintre evanghelizare și turnarea Duhului și peste neamuri etc. S-ar putea spune că teologia lui Luca despre Duhul Sfânt nu este la fel de bine conturată ca cea a lui Ioan sau a lui Pavel (adică, nu la fel de explicată discursiv ca în aceste două corpusuri), dar este o teologie complexă, uimitor de bogată în detalii semnificative, care impune o evaluare teologică profundă a lucrării Duhului în istoria Bisericii primare.

Temele principale legate de Duhul Sfânt, în Faptele Apostolilor includ tema înființării Bisericii, tema călăuzirii personale și comunitare a credincioșilor (a Bisericii), cu o sub-temă importantă: tema călăuzirii echipelor misionare, tema confruntărilor cu neascultarea sau necredința și a autorității divine, tema profețiilor, tema inspirației și autorității Scripturii, tema relației dintre Duhul Sfânt și legământul lui

Isus (Isus și învierea, Isus și promisiunea puterii de sus de către Tatăl, Isus și botezul).

DUHUL SFÂNT ȘI ÎNVĂȚĂTURILE DE LA ÎNĂLȚARE

Prima referință din Fapte este în 1:2, unde Luca descrie cum, în perioada de până la înălțare, Isus le-a dat ucenicilor săi porunci „prin Duhul Sfânt” (*dia pneumatos hagiou*). Expresia subliniază statutul glorios al lui Isus, după înviere și autoritatea divină a cuvintelor sale, precum și mandatul său (o concepție cu un anumit ecou trinitar; de asemenea, poate sublinia și lucrarea lui Isus ca Logos Sfânt, prin Duhul, după înviere).

Textul este imediat urmat de Fapte 1:4-8, pericopa în care Isus, înainte de înălțare, îi anunță pe ucenici să aștepte în Ierusalim *promisiunea Tatălui*, coborârea Duhului Sfânt peste ei („veți fi botezați în Duhul Sfânt”, 1:5, 8) când vor primi putere ca să fie martori ai lui Isus până la capătul pământului. Textul este important pentru că el raportează acest eveniment la botezul cu apă al lui Ioan Botezătorul. Cu alte cuvinte, anunțul lui Ioan, din evanghelia, potrivit căruia el boteza cu apă, dar Mesia va boteza cu Duhul Sfânt și cu foc, își găsește acum împlinirea, la Cincizecime. Referința subliniază atenția lui Luca la legăturile dintre evenimentele narate în evanghelie și cele din Faptele Apostolilor. Interesul lui Luca despre relația dintre Tatăl, Duhul și Isus amintește de evanghelia lui Ioan (Tatăl promite Duhul, Fiul comunică promisiunea, Duhul vine peste ucenici și arată începutul epocii noi, a „vremurilor din urma”; o concepție observabil trinitară).

Luca este foarte atent la sublinierea faptului că Duhul este mai mult decât o putere: ucenicii primesc o putere dacă așteaptă în Ierusalim – spune Evanghelia după Luca (Luca 24:49), dar în Faptele Apostolilor aflăm că această putere este Duhul Sfânt, nu o simplă putere (Fapte 1:8). În același timp, puterea este pusă într-o relație de dependență, de cauzalitate, nu de indentitate cu Duhul Sfânt, „veți primi o putere când

se va coborî Duhul Sfânt peste voi”: fenomenul principal este coborârea Duhului, apoi rezultatul este primirea unei puteri.

A doua referire la Duhul Sfânt este 1:16, unde este vorba despre Duhul Sfânt ca inspirator al Scripturii, care anunța mai dinainte soarta celui care l-a trădat pe Isus, a lui Iuda (Psa. 41:9; motivul inspirației lui David, în Psalmi, apare și în Fapte 4:25, în rugăciunea Bisericii și continuă observația lui Isus despre David și profețiile mesianice, în Luca 20:41-44; cf. Mt. 22:42 și Mc. 12:35 care amintesc și de Duhul Sfânt). Motivul acesta este unul important în Faptele Apostolilor și poate fi întâlnit și în alte pasaje, cum sunt 4:25 sau 4:31, unde Biserica își bazează înțelegerea despre Isus și destinul ei pe profețiile Vechiului Testament. De asemenea, cartea Fapte se încheie cu un citat din Isaia, în 28:25-28, o referire judecata Domnului față de răspunsul poporului Israel la evanghelie.

DUHUL SFÂNT ȘI SĂRBĂTOAREA PRIMELOR ROADE (CINCIZECIME)

După aceste referințe introductive, evenimentul major din Faptele Apostolilor este venirea specială a Duhului Sfânt cu ocazia sărbătorii roadelor, la cincizeci de zile după Paști (Luca îi dedică tot capitolul Fapte 2 și explică fenomenul prin cuvântarea lui Petru, Fapte 2:8; 2:17-21). Petru folosește două explicații: a) prin împlinirea profeției din Ioel 2:28-32, ca semn al vremurilor din urmă, și b) ca urmare a primirii de către Isus a făgăduinței Duhului Sfânt de la Tatăl, Duh pe care, la rândul său, îl „revarsă” (*exechen*, de la *ekcheo*, a revărsa, a turna) peste cei credincioși (Fapte 2:33, cf. 10:45).

La finalul cuvântării, Duhul venit cu rolul acesta de fundament al Bisericii, în forma aceasta, însoțit de semne, este numit „darul Duhului Sfânt” și secvența evenimentelor necesare primirii lui este indicată de Petru astfel: pocăință (eventual credință), botez în numele lui Isus, primirea darului Duhului Sfânt (2:38). De asemenea, Petru precizează că darul este extins peste și pentru toți cei chemați în viitor de Domnul

Dumnezeu (*proskaleo*, a chema la ceva; biserica este *ekklesia*, de la *ekkaleo*, a chema de undeva; cu alte cuvinte darul este pentru toți cei ce vor fi chemați să fie parte din Biserică).

Coborârea Duhului este însoțită de fenomene pe care Luca le descrie cu atenție: un vuiet mare de vânt, ceva ca niște limbi de foc s-au așezat peste ucenici, câte una peste fiecare, iar ei au început să vorbească în alte limbi (*lalein heterais glossais*, 2:4). Versetele din Fapte 2:6-8 aduc în prim-plan însă o observație interesantă, anume că fiecare din cei prezenți îi auzeau „fiecure în propriul său dialect” (*hekastos te idia dialekto*, 2:8), ceea ce face din acest fenomen ceva deosebit de vorbirea ecstatică „în limbă” (*glossolalia*, *laleo en te glossa*) din 1 Corinteni, care avea nevoie de traducător.

Desigur, se pune imediat problema relației dintre acest început și alte manifestări asemănătoare din Faptele Apostolilor. Se poate observa că ulterior fenomenul se repetă până la un punct, în mai multe situații misionare cu rol pivotal, fie de inițiere a unei noi mișcări evanghelistice, fie de început a unei noi etape misionare, fie de încheiere a unei mișcări. Astfel, ea apare în cazul convertirii samaritenitenilor (8:14-16; jumătate evrei, jumătate păgâni), când se începe evanghelizarea unei categorii disprețuite, semi-păgâne și care trebuia confirmată; în cazul convertirii centurionului Corneliu și a rudelor și prietenilor din casa sa (10:44-48), când este începutul oficial, și de anvergură, al convertirii păgânilor. Un caz aparte, dar de importanță majoră este cel al ucenicilor lui Ioan, din Efes (Fapte 19), care erau botezați cu botezul lui Ioan, dar au devenit creștini de abia după ce li s-a vestit evanghelia, au crezut în Isus și l-au mărturisit primind botezul în numele lui, după care Pavel și-a pus mâinile peste ei și de abia atunci a venit Duhul Sfânt, iar ei „au început să vorbească în limbi și să profețească”. Pasajul mai are și o altă semnificație, aceea de a semnala încheierea influenței și rolului unei mișcări de trezire spirituală, cea a lui Ioan Botezătorul (19:1-7; nevoia de botez și venirea

semnelor coborârii Duhului Sfânt indică delimitarea creștinismului de mișcarea ucenicilor lui Ioan, care era o mișcare de tip rabinic – profetic care pregătea poporul pentru venirea lui Mesia, dar nu își mai avea rostul după ce Mesia a venit, a murit, a înviat, și a fost înălțat în glorie: Duhul Sfânt nu a fost dat pentru cei care se pregătesc pentru Mesia, ci vine doar peste cei care recunosc venirea lui Mesia în persoana lui Isus, de la naștere la înălțare!).

În ce-l privește pe Corneliu, Petru afirmă în 11:15 (cf. 11:16) că experiența lor repetă experiența „de la început” a apostolilor „Și tocmai când începusem să vorbesc, s-a coborât Duhul Sfânt peste ei, așa cum a venit și peste noi la început (*en arche*).”² Se poate înțelege, astfel, că există o diferență între ceea ce fusese experimentat la Rusalii și ceea ce experimentau ucenicii în mod obișnuit, zilnic. Petru precizează că numai „la început” au experimentat ei un asemenea fenomen. Se dă de înțeles că vorbirea în limbi (dialecte) ca la Cincizecime este mai degrabă ocazională și semnificativă, decât zilnică și comună.

DUHUL SFÂNT ȘI ETICA BISERICII

Duhul Sfânt veghează asupra eticii Bisericii și, astfel, Petru îi judecă pe soții Anania și Safira sub acuzația că au mințit pe Duhul Sfânt și l-au ispășit (Fapte 5:3, 9). Pasajul funcționează ca un semn al nevoii de puritate în viața Bisericii, așa cum Israel trebuia să fie pur, curat, ca popor al lui Dumnezeu pentru a fi victorios în cucerirea Canaanului (cf. Acan, în Iosua 7).

² Precizările din Fapte 11:15 completează afirmația din 10:47, care este mai puțin clară „se poate opri apa ca să nu fie botezați aceștia care au primit Duhul ca și noi?”. Verbul „a revărsa” sau „a turna”, *ekcheo*, este folosit și aici, Fapte 2:33, și în întoarcerea lui Corneliu, Fapte 10:45).

Autoritatea spirituală a apostolilor și evangheliștilor nu se manifestă doar în Biserică, în astfel de situații, ci și în misiune, față de cei care se împotrivesc lucrării Duhului Sfânt. De exemplu, în Cipru, Pavel, plin de Duhul Sfânt, îl muștră pe magicianul evreu Elimas (13:9), care încerca să îl abată de la credință pe proconsulul Sergius Paulus (Luca atrage atenția asupra importanței întâlnirii prin jocul de cuvinte implicat de numele celor doi bărbați: Paulus-Pavel și Sergius Paulus) și acesta își pierde vederea. Un incident din aceeași zonă a misiunii și Bisericii are loc în Samaria, între Petru și Simon Magul (cf. 8:14-24), care are ca subiect tot Duhul Sfânt și puterile sale, minunile care se făceau prin Duhul, precum și valoarea punerii mâinilor peste cei credincioși (Simon magicianul, zis și „Marea Putere a lui Dumnezeu”, a început să creadă că Duhul prin care se fac minuni se dă prin punerea mâinilor apostolilor și, de aceea, le oferă bani ca să primească această putere și el). Prin cuvintele pline de muștrare ale lui Petru, Luca subliniază sfințenia și autonomia Duhului, care este darul lui Dumnezeu și nu poate fi cumpărat cu bani. Tema aceasta a intervențiilor severe ale Duhului Sfânt în viața oamenilor, spre curăție și sfințenie este foarte importantă pentru Luca. Este posibil ca, până la un punct, și întoarcerea lui Pavel pe drumul Damascului, și botezul său ulterior și primirea Duhului, să fie interpretată prin această cheie a autorității lui Dumnezeu manifestate față de cei împotriviți (Fapte 9:1-25, cf. 4-6, 17).

DUHUL SFÂNT ȘI SLUJITORII DIACONALI

Apostolii mărturisesc cu putere în Ierusalim despre Isus, ca martori ai vieții lui Isus, fiind confirmați și de mărturia Duhului Sfânt – Duhul Sfânt este martor al lui Isus (prin semne, minuni, predicare etc., Fapte 5:32).

Plinătatea cu Duhul Sfânt (umplerea cu Duhul), una din temele inițiate de Luca în evanghelie, apare și în capitolele Faptele Apostolilor 6-7 și mai departe, unde sunt aleși cei șapte slujitori de tip diacon (cf. 6:3). Slujirea diaconală trebuie făcută în înțelepciune și în plinătatea Duhului Sfânt. Între ei, Ștefan este un vorbitor bun, plin de Duhul Sfânt și înțelepciune (6:10; 7:55). El ține o predică apologetică lungă, plină de putere, în capitolul 7, înaintea iudeilor, și îi acuză că, neascultând evanghelia, aceștia se împotrivesc Duhului Sfânt (7:51; într-un asemenea pasaj, se poate observa că împotrivirea față de credința în Isus este, până la urmă, același lucru cu împotrivirea față de Duhul Sfânt).

DUHUL SFÂNT ȘI PREFĂȚAREA EVANGHELIZĂRII NEAMURILOR

Convertirea și botezarea samaritenilor, în urma misiunii lui Filip, duc la vizita apostolilor Petru și Ioan care vin din Ierusalim să verifice noua direcție a evangheliei și felul în care s-a predicat și, respectiv, s-au convertit și botezat oamenii. În urma verificării, apostolii își pun mâinile peste credincioși și se roagă pentru ei, iar peste aceștia vine Duhul Sfânt (8.15-17). Aici secvența pare să fie predicare, credință, botez, punerea mâinilor, rugăciune, coborârea Duhului. Duhul se coboară peste aceștia ca o confirmare a faptului că samaritenii au primit evanghelia cu adevărat și au fost mântuiți (o confirmare pentru apostoli) și că Dumnezeu lucrează în rânduială și sprijină autoritatea apostolilor ca martori ai lui Isus și purtători ai autorității evangheliei (o confirmare pentru samariteni).

Încidentul cu Simon magul, care dorea să cumpere Duhul și darurile sale cu bani (8:17-28, cf. 18), arată sfințenia și independența, autonomia și divinitatea Duhului Sfânt, a cărui lucrare se sustrage constrângerilor și schemelor omenești (un ecou lucan la relatarea ioanină a discuției lui Isus cu Nicodim, din Ioan 3). În acest context,

apare și tema Duhului Sfânt ca *dar al lui Dumnezeu* (Fapte 8:20: darul lui Dumnezeu nu poate fi cumpărat cu bani; tema este reluată și în convertirea lui Corneliu și a prietenilor săi, 10:45, unde credincioșii evrei se miră că darul Duhului Sfânt s-a revărsat și peste neamuri, adică Dumnezeu le-a făcut și pe ele în stare să participe la credință și să se întoarcă la Dumnezeu).

În prefigurarea evanghelizării păgânilor din episodul evanghelizării ministrului etiopian de către Filip, Duhul Domnului este în deplină conducere a situației: Duhul îi spune lui Filip să ajungă carul, iar în final, în vreme ce etiopianul, după botez, se întoarce acasă plin de bucurie (există o relație în Luca-Fapte între Duhul Sfânt și manifestarea bucuriei), Filip este răpit de Duhul și dus în cetate Azot, unde continuă să predice evanghelia (Fapte 8:28, 39). Aici experiența cu bucuria Duhului urmează o succesiune de tip predicare-credință-botez-bucurie (prin Duhul Sfânt).

În capitolul 9, Saul, rămas fără vedere, stă și se roagă în Damasc, când este vizitat de Anania care își pune mâinile peste el ca să își capete vederea și să se umple de Duhul Sfânt (9:17-18). Gramatica textului lasă de înțeles că Pavel primește mai întâi Duhul Sfânt, după ce a crezut și după ce Anania și-a pus mâinile peste el, și de abia după aceea este botezat. Secvența (succesiunea evenimentelor) este aceasta: credință – punerea mâinilor – rugăciune – vindecare – primirea Duhului – botezul.

Fapte 9:31 subliniază că, în condițiile păcii care a venit după convertirea lui Saul, Biserica creștea prin Duhul Sfânt. Cauza creșterii Bisericii nu este, deci, efortul omenesc, nici climatul general favorabil, ci Duhul Sfânt.

DUHUL SFÂNT ȘI ÎNCEPUTUL EVANGHELIZĂRII NEAMURILOR: CORNELIU

Unul din pasajele cele mai extinse și mai importante în care Duhul Sfânt este menționat de mai multe ori, este Fapte 10-12, episodul convertirii lui Corneliu, începutul oficial al misionării neamurilor.

Petru este pregătit de Dumnezeu printr-o viziune specială (viziunea unei mese cu trei colțuri, plină de animale de toate felurile, curate sau necurate, care îi simbolizează pe păgâni), iar Duhul Sfânt îl atenționează și îl îndeamnă că vor veni 3 soli de la Corneliu, pe care va trebui să îi urmeze în Cezareea (10:19; 11:12).

În ciuda acestui îndemn, Petru este reticent când ajunge în casa lui Corneliu, dar, după ce află de viziunea lui Corneliu, începe să predice despre Isus și Duhul Sfânt (10:38, o predică centrată pe Isus, Mesia). În momentul afirmării nevoii de a crede în Isus pentru a primi, în numele lui, iertarea păcatelor, Luca întrerupe predica lui Petru și arată că Duhul Sfânt a venit peste cei adunați așa cum a venit și peste apostoli și ucenici, la Cincizecime (cf. 10:47, „ca și noi”, și 11:15 „ca peste noi la început”; de fapt, și verbul a revărsa sau a turna, *ekcheo*, este folosit aici, 10:45, ca și la Cincizecime, Fapte 2:33).

În această situație, Duhul a venit peste ascultători ca răspuns la credința ascultătorilor, iar apostolul și însoțitorii săi sunt uimiți de această revărsare (cf. 11:16) și decide că, dacă așa stau lucrurile, acești credincioși dintre romani, trebuie și ei să fie botezați (10:44-47; 11:15-16). Așadar, aici secvența este vestire-credință-Duh-botez.

Duhul Sfânt, în continuare, este amintit și în caracterizarea lui Barnaba ca „om bun și plin de Duhul Sfânt și de credință” (11:24), precum și a profetului creștin Agab care profetea prin Duhul (11:28). Luca dă de înțeles că Biserica avea lideri în toate domeniile (predicatori, profeți, diaconi, evangheliști) care erau plini de Duhul Sfânt și așa slujeau sau conduceau diversele misiuni în care erau implicați.

DUHUL SFÂNT ȘI CĂLĂTORIILE MISIONARE ALE LUI PAVEL

În timpul rugăciunii, Duhul Sfânt comunică Bisericii din Antiohia alegerea și trimiterea lui Barnaba și a lui Pavel pentru misiune (13:2-4). Textul este interesant pentru că numirea și trimiterea misionarilor se face la mesajul Duhului Sfânt, nu prin alte metode (nu prin tragere la sorți, ca în Fapte 1, la alegerea lui Matia). Aici, ca și în trimiterea lui Petru sau a lui Filip se vede că Duhul ia inițiativa în acțiunile misionare.

Textul face parte din seria de pasaje în care, în Fapte, se observă cooperarea dintre Duhul Sfânt și creștini, în ce privește hotărârile, trimiterile, autorizările, consacrările pentru diverse lucrări. Astfel, Pavel și Barnaba au vestit evanghelia în Asia mică și au înființat biserici care, așa cum spune Cuvântul, erau pline de bucurie și de Duhul Sfânt (cf. 13:52). În capitolul 15, la conciliul din Ierusalim, Petru explică asistenței că, într-adevăr, Domnul a dat mântuirea și neamurilor, dându-le Duhul Sfânt ca și evreilor (15:8). Conciliul hotărăște împreună cu Duhul Sfânt („ni s-a părut nimerit nouă și Duhului Sfânt”), să nu fie pusă nici o sarcină suplimentară peste credincioșii dintre neamuri, să nu li se ceară să treacă la vreo formă de iudaism (15:28). Colaborarea aceasta strânsă indică o resursă nouă pentru viața umană, pentru misiune: prezența continuă a Duhului Sfânt în cei credincioși.

Fapte 16:6-7, începutul celei de a doua călătorii misionare a lui Pavel (echipa formată Pavel și Sila, de data aceasta), conține un episod aparte despre călăuzirea prin Duhul: Duhul Sfânt nu le permite misionarilor să vestească evanghelia în Asia Mică („au fost oprîți de Duhul Sfânt”), ci îi trimite să meargă în Macedonia, să înceapă noi biserici acolo (16:10). Genul acesta de călăuzire, *via negativa*, prin neconfirmarea unei direcții, este neobișnuit și remarcabil. Adevărul este că, foarte curând, la distanță doar de câteva zile, Pavel primește o călăuzire pozitivă prin viziunea macedoneanului care cere ajutor de la

apostoli. Felul în care s-a realizat oprirea acțiunii intenționate nu este însă precizat. În mod voit, Luca lasă de o parte, uneori, formulele specifice, istorice și atrage atenția doar la faptul că Duhul a întreprins anumite acțiuni, fără să spună cum.

În Fapte 19:1-7 (19:2, 6), Pavel se întâlnește cu ucenicii lui Ioan din Efes, care nu primiseră Duhul și nici nu auziseră nimic despre vreo venire sau „coborâre” a acestuia. Se înțelege, astfel, în context lucan, că ei nu au fost cu Isus înainte de înălțare, nici nu știau tot ce trebuie despre mesianitatea lui. Pavel este interesat să verifice mesianismul acestor ucenici prin testul primirii Duhului Sfânt și observă, în mod interesant, că ei nu știau nimic despre Duhul Sfânt. Pavel mai pune o întrebare de diagnostic și află că nu primiseră botezul lui Isus, ci botezul lui Ioan, un botez al pocăinței, ca Dumnezeu să îl trimită pe Mesia. Botezul lui Ioan însă nu avea conștiința morții și învierii lui Isus, a jertfei mântuitoare a lui Isus și a domniei lui, nici vreo promisiune referitoare la Duhul Sfânt. Botezul creștin în numele lui Isus este, în schimb, un botez al pocăinței care îl recunoaște pe Mesia în persoana lui Isus, și mărturisește credința în moartea, învierea și înălțarea lui, fiind însoțit și de promisiunea venirii Duhului Sfânt – care vine din cauză că Isus Mesia (Isus Hristos), s-a adus pe sine ca jertfă și a câștigat mântuirea oamenilor, pe cruce. Din acest motiv a trebuit ca acestor pre-creștini, ucenici ai lui Ioan, să le fie vestită evanghelia, să fie rebotezați în numele lui Isus Hristos, Domnul, iar rebotezarea a fost confirmată de coborârea Duhului Sfânt, la fel ca la Rusalii, după ce Pavel și ceilalți și-au pus mâinile peste ei. Confirmarea prin semne este importantă în acest caz, deoarece acești ucenici par să fi fost reprezentativi pentru Israel, ca ucenici mesianici neorientați deplin spre Isus, care aveau nevoie de călăuzire (Luca subliniază că erau în număr de doisprezece, numărul triburilor din Israel).

Și aici se observă, ca și în Evanghelia după Ioan, legătura specială care există între Isus și venirea Duhului Sfânt. Secvența acestei

coborâri a Duhului este de tipul evanghelizare, credință, botez, coborârea Duhului Sfânt. Amănuntele acestui incident arată că este nevoie să îl accepți pe Isus ca Mesia nu doar ca unul vestit de profeți și de Ioan, ci și ca pe Fiul lui Dumnezeu, cel care a împlinit profețiile și care a murit pe cruce, a înviat și s-a înălțat la dreapta Tatălui, ca să primești Duhul Sfânt.

Cooperarea dintre Duhul Sfânt și Pavel poate fi observată și în Fapte 20:22-23, în cuvântarea lui Pavel în Milet către liderii veniți din Efes să îl vadă înainte de întoarcerea lui la Ierusalim. Aici Pavel le mărturisește că Duhul îl motivează în misiune, dar îl și avertizează despre ce va suferi în viitor, în Ierusalim. De asemenea, vorbind despre lideri, el le spune că Duhul Sfânt i-a pus episcopi, ca să păstorească Biserica Domnului, pe care Domnul și-a câștigat-o prin sângele său. Pe lângă afirmarea legăturii Hristos-Duhul Sfânt, se observă și faptul că, în viziunea lui Pavel și a lui Luca, organizarea Bisericii, darurile de slujire, sunt o decizie a Duhului Sfânt luată împreună cu oamenii.

În drum spre Ierusalim, Pavel este din nou avertizat prin Duhul, personal, cu privire la suferința care îl așteaptă și la închisoare, precum și prin frații din Tir (21:4) și din Cezareea (21:11; și prin profetul Agab).

Concluzii asupra Duhului Sfânt în Luca-Fapte

Pneumatologia lucană confirmă legătura lui Luca cu mediul apostolic: el are adesea accente comune cu Matei și cu Ioan (botezul lui Isus, ispitirea, învățătura lui Isus despre Duhul Sfânt, anunțarea Cincizecimii, elemente de teologia relațiilor dintre persoanele Sfintei Treimi: cine trimite și cine revarsă Duhul), și confirmă locul deosebit al Duhului Sfânt în viața primelor Biserici, precum și în misiunea apostolului Pavel.

Luca folosește numeroase serii de referințe pneumatice comune în Luca-Fapte, prin care subliniază unitatea de acțiune și teologie dintre

Isus și apostoli (tema plinătății Duhului Sfânt, referințele repetate la botezul cu apă al lui Ioan Botezătorul și botezul cu Duh Sfânt al lui Isus, autoritatea divină și Duhul Sfânt, inspirația divină a Scripturii prin Duhul etc.).

Luca oferă cititorilor săi un subiect excelent de meditație referitor la lucrarea Duhului, anume succesiunea evenimentelor la convertire, adică seria evanghelie, credință, botez, punerea mâinilor, Duh Sfânt. În final, se pare că regula este că nu există o regulă, aparte de una singură, Duhul Sfânt vine dacă și numai dacă cineva a crezut în Isus, în mesianitatea sa umană și divină, în întrupare, în jertfa de pe cruce pentru iertarea păcatelor, în înviere și înălțare³.

Pneumatologia lui Luca subliniază numeroase detalii ale vieții comunității, ale Bisericii. Pe ansamblu, el pare adesea atras de lucrarea în comunitate a Duhului (astfel, Duhul vine la Rusalii când adunarea este împreună, ucenicii sunt re-umpluți cu Duhul când se află împreună la rugăciune; convertirea lui Corneliu, a rudelor și a prietenilor săi este binecuvântată cu o revărsare a Duhului peste între grupul etc.). Este adevărat însă că este descrisă și venirea Duhului peste persoane individuale, cum este cazul Etiopianul bogat, sau al lui Saul, persecutorul devenit evanghelist și apostol al neamurilor.

Mai departe, în Faptele Apostolilor Duhul dă mesaj și putere Bisericii; el veghează la curăția (puritatea) Bisericii și pedepsește minciuna, înșelăciunea; el trimite misionari și îi călăuzește pe aceștia în itinerar și în slujire; Duhul inspiră organizarea Bisericii (cei 7 diaconi; pastorii și episcopii din Efes, misionari, profeți). În particular,

---

³ Tipurile de succesiuni care apar în aceste serii atrag atenția că experiența Duhului nu este întotdeauna ulterioară botezului, dar că este mereu ulterioară credinței în Isus ca mântuitor divin și uman. De asemenea, se poate observa că experimentarea vorbirii în limbi (în dialecte cunoscute) nu este o experiență comună, de zi cu zi a creștinilor, ci mai degrabă apare în situații de răscruce misionară, de decizii și orientări majore.

Duhul îl încurajează pe Pavel, îl călăuzește în deciziile de misiune, dar îl și avertizează despre necazuri și încercări.

Efectele Duhului Sfânt în viața creștinului sunt multiple, de la bucurie și încredințare, la daruri pentru slujire și confirmare a chemării la slujire, la putere efectivă și curaj în mărturisire și în evanghelizare. Duhul Sfânt impune standarde înalte pentru viața de credință, dar și îi echipează pe credincioși ca să o poată trăi; el îl glorifică pe Isus prin consolidarea mărturiei aduse despre Fiul lui Dumnezeu.

Cu alte cuvinte, Duhul Sfânt în teologia lui Luca este darul lui Dumnezeu și promisiunea lui Dumnezeu prin Isus, este primit, comunicat și revărsat de Isus, după înviere și înălțare, reprezintă împlinirea profețiilor din VT, un semn mesianic și al vremurilor din urmă, este Duhul care inaugurează și conduce comunitatea special chemată a Bisericii, precum și misiunea ei de evanghelizare și de organizare spre împlinirea și creșterea Împărăției lui Dumnezeu.

Luca rămâne un teolog subtil, mulat pe istorie și pe narațiune, care reușește în Luca-Fapte să contureze un tablou impresionant al lucrării Duhului Sfânt, memorabil prin detalii și provocator prin implicații.